

Poslechněte si 5. díl našeho klimapodcastu Hlasy proměny: Ne/spravedlivá transformace. Jaká je budoucnost uhelných regionů?

22.5.2024 - | Člověk v tísni

Co přesně si pod tímto pojmem představit? Jaká je budoucnost uhelných regionů? Daří se Česku smysluplně využít finanční prostředky z EU?

Na tyto otázky budeme hledat odpovědi s Petrem Globočnickem, sociálním pracovníkem a politikem z Litvínova, Zuzanou Vondrovou z Centra pro dopravu a energetiku, Marikou Volfovou z Platformy pro sociálně-ekologickou transformaci Re-set či Radanou Leistner Kratochvílovou z Ministerstva životního prostředí.

Do spravedlivé transformace půjde přes 40 miliard korun

Pojem spravedlivá transformace se v českém veřejném prostoru začal častěji objevovat až v posledních několika letech. A to především v souvislosti se stejnojmenným programem, který v roce 2021 spustila Evropská unie.

„Fond spravedlivé transformace, ze kterého získáme něco přes 40 miliard korun, je jedinečný v tom, že je určen výhradně pro tři tzv. strukturálně postižené regiony. Díky tomu mají tyto regiony možnost ušít řešení přesně na míru svým potřebám. V tom je tato příležitost jedinečná, a proto je důležité, abychom ji maximálně využili, protože se už také nemusí opakovat,“ přibližuje Zuzana Vondrová z Centra pro dopravu a energetiku.

Dokážeme prostředky z EU účelně využít?

Prostředky z Fondu spravedlivé transformace Česká republika čerpá v letech 2021 až 2027, nacházíme se tedy zhruba v polovině celého procesu. Řada expertů a expertek ovšem už nyní upozorňuje na to, že způsob, jakým se v Česku tyto evropské peníze přerozdělují, je v některých ohledech problematický.

Jde například o rozhodnutí vyčlenit zhruba polovinu prostředků z Fondu spravedlivé transformace, tedy zhruba 20 miliard korun na velké, takzvané strategické projekty.

„Nejdříve se rozdělují peníze pro strategické projekty, které často neodpovídají skutečným potřebám uhelných regionů. Jedná se o projekty velkých aktérů, kteří je měli připravené v šuplíku, a teď, když je příležitost získat na ně peníze, je postupně vytahují. Nikdo se ale nezeptal zaměstnanců a lidí, kteří v uhelných regionech žijí, jaké jsou jejich potřeby a jaká témata jsou pro ně klíčová,“ kritizuje Marika Volfová z Platformy pro sociálně-ekologickou transformaci Re-set.

Ministerstvo životního prostředí oponuje: „Velký projekt neznamená, že podporujeme velkou firmu“

Radana Leistner Kratochvílová z Ministerstva životního prostředí s výtkou směrem k velkým hráčům nesouhlasí.

„Velký projekt neznamená, že podporujeme velkou firmu. Zhruba třetinu tvoří projekty vysokých

škol, další třetinu tvoří projekty veřejné a státní správy a neziskového sektoru, a poslední nejmenší část tvoří projekty soukromého sektoru, mezi kterými jsou ovšem i projekty malých a středních podniků. Měli bychom se dívat spíš na to, čemu se jednotlivé projekty věnují a čím přispějí danému území,” říká Leistner Kratochvílová.

Z tematického hlediska se strategické projekty zaměřují na obnovu krajiny po těžbě, ale třeba i na podporu inovací a rozvoj moderních technologií.

Peníze pro firmy, které region původně devastovaly?

Řada organizací, včetně Centra pro dopravu a energetiku nebo platformy Re-set, ovšem dlouhodobě upozorňuje na riziko, že část prostředků z Fondu spravedlivé transformace může skončit u problematických firem.

„My jako velký problém vnímáme to, že jdou peníze i firmám, které na těžbě uhlí doposud bohatly. Uhelné firmy, které na těžbě vydělaly velké peníze a napáchaly spoustu škod, teď budou čerpat další prostředky na své aktivity. To nám nepřijde spravedlivé,” hodnotí Marika Volfová.

Neúspěch spravedlivé transformace nás může přijít draho

Spravedlivá transformace představuje velkou příležitost pro zlepšení kvality života v regionech, které byly dlouhou dobu závislé na těžbě a spalování uhlí.

Zároveň je tu ale i velké riziko negativních dopadů – v případě, že se spravedlivá transformace nezdaří, upozorňuje Marika Volfová.

„Případný neúspěch by mohl prohloubit nedůvěru části veřejnosti v instituce a politiku. Lidé vidí, že se rozdělují peníze, ale nemají pocit, že by to byly i jejich peníze, že by to byly peníze, o které také mohou žádat, že by se jich celý ten proces nějak týkal. Nedůvěra v celý proces je vysoká. Lidé nemají pocit, že by tady probíhala nějaká spravedlivá transformace. To ukazuje, že to musíme dělat jinak,” říká Volfová.

V Německu se více zapojila veřejnost

Častým předmětem kritiky je také nedostatečné zapojení veřejnosti do celého procesu spravedlivé transformace – běžných lidí, kteří v uhelných regionech žijí.

„Pro mě by bylo ideální, kdyby celému procesu rozdělování peněz a vyhlašování dotačních titulů předcházela intenzivní informační kampaň v ulicích, abychom beze zbytku naplnili heslo ‚Nikdo nebude opomenut‘,” vysvětluje litvínovský sociální pracovník a politik Petr Globočník.

„Pro příklady nemusíme chodit daleko. Třeba v Německu to takhle fungovalo, a proto se tam ty peníze využily mnohem lepším způsobem, než reálně hrozí tady u nás v Ústeckém kraji,” doplňuje.

Politici se nechtějí debatami s občany zdržovat

Pokud se do rozhodování více nezapojí veřejnost, hrozí, že spravedlivá transformace nenaplní svůj potenciál, a může naopak prohloubit nedůvěru části společnosti v demokratický systém, myslí si Petr Globočník.

„My se v Česku divíme, proč tu máme nárůst extremismu, různé proruské vlny a podobně. Je to proto, že velká část společnosti se cítí být opomenuta. Vrcholní politici se sice tváří, že je to zajímavá, ale participaci nepodporují a nechtějí se s ní zdržovat. Bez ní to ale podle mě nejde. Slovy klasika: je

to sice dál, zato horší cesta. Ale ty výsledky to ponese. Pokud zapojení veřejnosti podceníme, tak se nikdy nedočkáme lepší společnosti. A nejedná se jen o Ústecký kraj, ale o celou Českou republiku,“ uzavírá Globočník.

Kde náš klimatický podcast najdete

Podcast Hlasy proměny: Mění se klima, měníme se i my můžete poslouchat na našem YouTube kanálu a ve všech běžných podcastových aplikacích (Spotify, Apple Podcasts, České podcasty).

Kdo jsou autoři

Podcast „Hlasy proměny: Mění se klima, měníme se i my“ vznikl v organizaci Člověk v tísni. Pátou epizodu připravil Filip Rambousek. O mix zvuku se postaral Jiří Slavičínský, hudbu složil Tomáš Pernický, dramaturgii zastala Magdalena Trusínová a věcnou správnost garantuje Magdalena Davis. Autorkou vizuálu je Kateřina Číberová.

<https://www.clovekvtisni.cz/poslechnete-si-5-dil-naseho-klimapodcastu-hlasy-promeny-ne-spravedliva-transformace-11487gp>